

PALM KNIHY
knihy ve vaší dlaní

Obrazy z dějin národa českého (I)

Vladislav
Vančura

OBSAH

STARÁ VLAST.....	7
ŘÍŠE SAMOVA	21
ŘÍŠE VELKOMORAVSKÁ	34
Pribyna.....	35
Děvín	45
Metod a Konstantin.....	50
Zrada Svatoplukova.....	56
Návrat na Moravu.....	60
Obrácení knížete Svatopluka	63
Úděsná sláva	69
Smrt	73
VZNIK ČESKÉHO STÁTU.....	77
Úsvit	78
Svaté kníže.....	85
Kostel.....	95
Hrad	103
Biskupství.....	121
OBNOVITEL.....	160
KOSMAS.....	195
OTROCI.....	250
SELSKÉ KNÍŽE	266
Anděl.....	267
Znamení.....	272
Výprava	275
Zdice.....	277
Uniknutí.....	281
Pikle.....	283
Daniel.....	284
Adda.....	286
Přimda.....	290
Návrh	295
Poselství.....	297
Úplatek.....	298

Svoboda	299
Sněm.....	300
Vláda	301
Závazek.....	305
Urážka.....	309
Běs.....	312
Osídlo.....	315
Vyděračství.....	317
Sedláci	320
Konec.....	322
ZÁVĚR	325

STARÁ VLAST

V hlubinách věků pokrýval severní hranice známých krajin les a táhl se v šíř i dál po okrscích světa. Hvozd stínil ty nesmírné země. Hradba pralesa uzavírala ty nesmírné prostory a národové, kteří sídlili v těch končinách, žili sami sobě.

Mezi povodím řeky, která se nazývá Visla, a proudem, jemuž je jméno Dněpr, ležela stará vlast slovanská. Na severu svažovala se k nízkému pobřeží moře Baltického a na straně polední ohraničovalo ji horstvo, jemuž se dostalo jména Karpaty. Byl to kraj mírně zvlněný, kraj stojatých vod, kraj jezer, rybníků a bažin, kraj záplav dostavujících se třikrát do roka, kraj řek zvolna plynoucích, kraj řek, jež obtácejí ostrůvky a jež se větví v nesčíslná ramena plná ryb. Širý hvozd ustoupil na mnohých místech té země vodám a močály se střely mezi pahorky maličko vyvýšenými a mezi lesy a háji. Různá havěť hemžila se pak v hlubinách i po mělčině: lososi pluli středem proudu, čáp stál na močálech a ptačí hejna kroužila nad rákosím.

V pralesích rostly stromy jehličnaté: boří, jedle, smrk a hojně jalovčího mlází. Ze stromů listnatých byly tam břízy, buky, javory, břesty, jilmy, habry, olše, topoly, osiky, jasany a lípy. Kmen vázl na kmeni. Těla vyvrácených stromů visela ve větvích a z trouchniviny se zvedal nový peň. Na místech volnějších vlnilo se pak v travinách proso, rež, oves, pšenice, lebeda a sladunka.

Tím hvozdem křižovala zvěř a stíny hvozdů na sebe vrstvené kryly ptactvo. Sokol, jestřáb a krahujec křičeli mezi větrovím. Bůvolí stáda se pásala na pastvinách a s nimi jelen, srnec a los. Medvěd včelařil v dutých kmenech, rys skákal v korunách stromů, vydra a bobr bydlili u řek, kanec přecházel třasoviska, vlk se bral stínem a houštinou, kde drobnější zvířata měla svůj byt.

A jako byla divoká a žírná země Slovanů, tak byl sám národ divoký a žírný. Překypoval silou, množil se, vzrůstal a oslněn mohutným proudem života uctíval plodnost, zúrodnující déšť, zemi, vítr a slunce.

Klíčení a to, co dává růsti semeni, bylo vzýváno jako božský duch a život obnovující se v lůnech vyvýšil pak před ostatními matky.

Všichni s vážností slyšeli jejich hlas a setrvali kolem nich v rodinách a v rodech. Tehdy byl statek společný a obcování mezi ženami a muži volné.

Prales a vody měly pak slovanský lid k lovu. Čekával v bezcestí lesa na zvěř, a dříve než byl zdělán čeren, zasahovaly jeho oštěpy velké ryby tůň. Byl lovcem, pásal stáda a mýtě a pále pralesy zvolna se učil vzdělávat zem. Vedra, přívaly vod a mráz naučily jej stavěti chýše. Hlad vedl jej k práci a země sdostatek úrodná skýtala mu pak zvěř i plodinu. Z té příčiny nemusili Slované bažit po výbojích, nemusili opouštět kraj, ale setrvali ve známých končinách. Společná práce vnukala jim povědomí rovnosti a tak Slovanům nikdo nevládl, ale všichni mluvili o věcech společných a každý sám sebe spravoval. Ve shromážděních patřilo však prvenství nejstarším ženám. V rovině, kde řeka Bug přijímá mohutný přítok a kde se sama větví na šedesát devět ramen, ležel kraj řečený Stremba. Byl to kraj rašelinišť a nízkého lesa. Jediný pahorek zvedal se nad plochou mokřinu a na tom pahorku rostl po mnohá staletí dub. Vůkolní pralesy nořice svůj kořen v bahno zůstávaly nízké, ale dub mohutněl a vzrůstal a zvedal svou korunu výš a výše. Když proteklo korytem řeky nesmírné množství vod, když ty vody natisíckrát již zamrzly a když jejich ledy natisíckrát roztály, zdoutnal kmen řečeného dubu a některé jeho větve usychaly. Tu bylo zdaleka viděti, jak se kostlivá ramena dubu rýsují proti lesknoucí se vodě či proti bouřnému nebi. Strom stal se nepřehlednutelným s ploché země i z vysokých oblak, neboť blesk bil do jeho větví a každá bouře s ním rozmlouvala.

V jeho končině vládl pak strach.

Když ale vystoupily vody a když příval hnal z nížiny zvěř, směřovala ta zvěř k pahorku a líhala tam po čas povodní. I bylo to místo šťastného lovu. Bylo to místo, kam se zachraňoval člověk, zbloudivší v těch močálech, bylo to místo strachu a vyvážnutí, bylo to místo různých jmen: jména smrti a naděje, jména hněvu a milosti.

Rod, který se nazýval zapomenutým jménem, táhl kdysi z kraje vysokého lesa se svými skopci a s bravem na bařinu, neboť bylo

parné období a pastviska zasychala. Hlad je měl k spěchu. Šli ženouce svá bečící stáda a vlekouce smyky plné koží a proutěných stěn, z nichž stavěli domy. Na kožích a na trámech propletených proutím ležely oštěpy, rybářské sítě, kladiva, mlaty, šípy a luk. Slunce páliło a smyk těžce klouzal po suchých travinách. Byly to jakési saně. Mužové i ženy opírali dlaň o jejich čela a kráčeli po jejich bocích vlekouce tu velikou tíhu dál a dál. Za smyky a stádem kráčeli pak ti, kdo nesli na hlavách a na ramenou a v kožích opáсанých kolem beder věci nejpotebnejší a nemluvnátka. Tak šli, tak táhli krajem řečeným Stremba k bažině, kde na vyvýšeném místě rostl starý dub, neboť je vedla naděje, že v těch vlhkých končinách bude něco trávy pro hladové stádo.

V poledne, když úpal vzrostl ještě víc, stanula v čele zástupu Stařena a shodivši náklad s beder měla svůj lid k odpočinku. Tu mužové a ženy učinili podle jejího příkladu. S křikem kladli svá břemena na zem, s křikem pili z pramenů a s křikem se rozptýlili po stinných místech, zatím co skot chodil se skloněnou hlavou hledaje trsy trávy, jež byla ostrá a kyselá jako bývá píce z bažin. I zdálo se, že Stařena zvolila špatný směr. Zdálo se, že dobytek nenalezne pastvy, že jeho žebra ještě víc vystoupí pod volnou kůží a jeho vemeno že zprahne jako troud. I zdálo se, že přibližující se slunce spálí všechnen život a mezi ženami a muži vznikl strach.

Když bázeň trvala den druhý a den třetí, stalo se, že ženy kvílely a že mnohá pacholátka zemdlela pláčem. Slunce páliło. Krátké stíny ležely u pat stromů a táhlo na poledne. V ten čas přepadly jednu ženu porodní bolesti. Bylo slyšet, jak křičí. Bylo slyšeti silný hlas a Stařena obrátila hlavu za tím hlasem a muž, který spával po boku rodící ženy, ustal na chvíli v lovu ryb a odloživ čeřen hleděl za Stařenou. Viděl, jak zvolna vstává, viděl, jak zvolna jde k místu, odkud zazníval hlas, a jeho hruď se sevřela temným citem.

Když Stařena docházela k rodící ženě, nastalo ticho a chvíle čekání. Muž naslouchal. Skloněn nad proud zřel stříbrné mihotání potěru. Mysl rybáře se zaměstnávala lovem, ale kdesi v hloubi jeho prsou zněl temný cit.

Zatím žena porodila. Zatím Stařena došla k rodičce.

Když se to stalo, a když se čeřen rybářův poznovu ponořil do mělké vody, bylo poznovu slyšeti úpění a křik. Bylo slyšeti pláč, naříkání a chrapot zápasu. Tu se vylila krev nemluvnátka mezi obě ženy. Mezi matku, která porodila dítě, a mezi Stařenu, která je utratila.

Za neúrody přichází na svět příliš mnoho dětí a jen Stařena rozhoduje, které z nich zůstanou na živu. Kdyby se ptala matek, nebylo by konce svárům, neboť matky své děti nepočítají. Nevidí, že jejich synáček má oko, které by mohlo přinést kmeni záhubu, nevidí ani jeho křivé ruky, ani slabých nohou. Je jim lhostejný počet krků a nemyslí na hlad kmene. Jen Stařena má péči o jídlo. Jen Stařena rozhoduje o věcech života i smrti. Až udeří mráz, až zvěř a lidi postihne zima, až hlad a strádání vypudí kmeny, aby hledaly poznovu sídla, která před časem opustily, až se kmen srazí s jiným kmenem ustupujícím před týmž strádáním, touž nepohodou a týmž nepřitelem, pak bude právě narozený krk dvojnásob přespočetný. Kdyby tomu bylo jinak, kdyby se snesl vlahý déšť a pastviny byly zelené, kdyby v nádobách byla nasypána zrněčka, která lze drtit a přeměňovat v jídlo, v nápoje a v opojení, pak by přicházela Stařena k rodičkám se smíchem a se smíchem by jim naměřila mléka. Ale úpal a letní žáry spálily všečen život. Vemena krav jsou prázdná, hubené kozy popásají se na křoviskách, ryby se ponořily do hlubin a zvěř je opatrná. Z té hladové příčiny bylo Stařeně a kmeni jíti v končinu Stremby, v končinu naděje a strachu, o celá dvě období dříve, než uzrál čas. Z té příčiny je dlužno se přikloniti na stranu smrti. Z té příčiny jsou utracována nemluvnátka, která se zrodí před návratem jara. Mužové i ženy budou vposled blahorečit rukám, které rozdílely smrt. Budou chválit Stařenu. Budou ji chválit, neboť dobře vede kmen. Budou ji chválit, neboť v čas sucha kráčí k vodám, vyhýbajíc se místům, kde vystupují z bahna páry obsypávající tělo vyrážkou, budou ji chválit, neboť v čas beznaděje kráčí ke stromu, jemuž vládne strach, aby přinesla medové plástve a v hukotu moudrých včel slyšela radu.

Vytrvalá je rodička ve svém kvílení, vytrvalý je muž ve svém rybaření, ale Stařena jich nedbá. Jde za svým cílem. Jde k mohutnému dubu. Blíží se k místu, jež lidé obcházejí. Jde ke stromu, který se nazývá jménem naděje i zkázy. Jde sama.

Hlas matky, která ztratila své dítě, již ochabl, zanikl v korunách keřů, či v listoví nízkých bříz. Zavřela se nad ním voda i stébla pšenice, i stébla prosa, i měkkého lnu a zní jen v uších rybáře. I pohazuje ten rybář čeřen. Vstupuje na Stařeninu cestu a sleduje ji krok za krokem.

Jdou mlázím. Větve ustupují Stařeně s cesty. Větve šlehají muže po tvářích, jde však dál a dál. Drží v ruce luk, svírá v pěsti šípy, ale Stařena nemá ani oštěpu, ani kyje. Nicméně kráčí vpřed. Jde zpříma. Muž se skrývá. Hluboko ve vodním korytu a opět mezi listovím míhá se jeho stehno, jehličí praská pod jeho chodidlem, ale Stařenin krok je tichý. Mech stře se pod její patou, houština ji propouští: může se přiblížit až k dubu, s nímž rozmlouvá bouře a v kterém bydlí včely. Ten starý strom se podobá nesmírnému úlu. Zní v něm tajemství. V bzukotu včel ozývají se jména krajin, řek a předků. Zachvívá jím tajemství řeči a to tajemství a ta řeč tichounce zvoní u Stařenina ucha. Plyne v jednotvárném vypravování o věcech zapomenutých, o věcech bez paměti, o věcech utkaných ze snů, jež sotva zaslechnuty se ztrácejí jako dech okvěti rozeklaných slunečním žářem a ústy hmyzu.

Zatím rybář, který sledoval Stařenu až na rozhraní houštiny a volného prostranství, zůstal v úkrytu a hleděl na její počínání. Zří roj obletující prst Stařenin, zří její pochýlenou hlavu, zří, jak naslouchá slovům vyletujícím z dutiny úlu. Poznal, že Stařena je samo tajemství, a tu chce odhoditi luk i šíp. Tu vstává, aby prchl z těch míst plných strachu, ale pod jeho nohou se vyšvihne větev a skákajíc jako plaz zadrží jej v chůzi. Muž ustrnul a zůstal bez hnutí. I slyšel pak zapraskání a přihlédnuv spatřil, jak z protější strany se prodírá křovisky medvěd. Slídl po plném úlu. Stál již za Stařenou, ale ta (jako by na čas opustila své vlastní tělo) naslouchala jen slovům, jež s včelím bzukotem vzlétala z dutiny dubu. Roj sledoval její zdvižený

prst a její nachýlené ucho zůstalo v poloze naslouchání. Zatím zvíře přisedlo na zadek a zvolna se vzpřimovalo.

Tehdy rybář zahoukal. Napjal luk, vypustil šíp a ten šíp zasvištěl povětřím a s chvěním se zaryl do dubového kmene. Pronikl kůrou a na tři prsty hluboko se zaklesl do dřeva.

Podivný je to lov, při němž lovec obětoval šíp stromu, a při němž zvíře ulovilo člověka.

Rybář, muž, v jehož prsou se hnul temný cit, čeká v úkrytu. Bdí nad tajemstvím, které pohltilo Stařenu, a žádá a prosí je, aby nevydalo nic ze svých úst. Nechť tajemství svírá své zuby! Nechť svírá svou pěst! Nechť se pozorně sklání nad tím, koho pohltilo!

Když minul čas, čekali mužové, ženy, dítky a celý kmen na Stařenin návrat. Přešla dlouhá chvíle, přešlo bezpočet chvil, byla noc a nastalo ráno.

Jak hrozné věci Stařena poslouchá, že se nevrací?

Mužové polekáni volají, aby déle neprodlévala, ženy bědují. Zapomněly na Stařeninu krutost a tábor se rozléhá jejich nářkem.

Nechť se vrátí! Nechť nalezne svou cestu! Nechť určí kozičku, která má být toho hladového dne udávena!

I stalo se pak, že před shromážděný kmen vyběhl rybář, který věděl o Stařenině smrti. Pobíhal před muži a jeho skok se podobal skoku jelenímu a skoku liščímu. Pobíhal před muži a ženami a vedl kmen cestou děsu až na pahrbek, kde rostl starý strom. Tu mužové šli za rybářem s třesením a mnoho žen se opožďovalo.

Když přišli k dubu, s nímž rozmlouvá bouře a věšticí včely, spatřili Stařenu, jak leží s rukama rozhozenýma a bez ducha. Dále spatřili šíp rybářův tkvící v dubovém kmeni a vposled medvěda, který zvolna couval v březové mlází.

Když se slunce na své dráze vyhouplo až k nejvyššímu místu, když kratičký stín ležel u pat keřů a když strach a tíseň vzrostly, hnul se kmen. Ženy i mužové zvedli svá břemena a kruh křiku obklopil tábor. Ječící zmatek otrásal pak ležením. Srážel dobytek i lid, vrhal je na kolena a proplétal jim ruce i nohy. Družý těl visely na

smycích, hromada trupů a hlav se válela na suché trávě. I zdálo se, že kmen nezvolí žádný směr.

Tu předstoupila Stařenina sestra a houká do dlaní a uchopí prvé saně a vykročuje směrem k východu.

Za starou ženou předstupuje pak před kmen muž. Předstupuje rybář, který zná tajemství, předstupuje před kmen a smýká svými saněmi na stranu opačnou. Jde, pobíhá, volá velikým hlasem a smyk skáče mu snadniče v patách.

Rybář je nejsilnější. Šíp jeho luku tkví ve stromě, s nímž rozmlouvají blesky. Zřel tajemství a ví snad o pastviskách, která se zelenají.

Někteří mužové a některé ženy dali se směrem, jímž kráčela Stařenina sestra, ale jiní obracejí své saně a řadí se za rybářem. Rod se rozdvíjí. Koše, smyky a obtížená ramena zakolísala dvěma směry a změť těl se zvolna přelévá v souvislé a vzdalující se proudy. Stará žena kráčí k východu. Muž jde na západ. Sám táhne nejtěžší saně. Slyší hluk zástupu, který jej následuje. Popruhy zařezávají se mu do ramen a z jeho úst tryská divoká a řvoucí radost.

V podivných drahách kříží se lidský čas s časem udaným sluncem a dlouhý je věk stromů i lidí. Potká-li muž po letech dceru svého bratra, snadno ji pojmenuje jeho jménem, neboť čas uchovává lidskou tvář. K nerozpoznání jsou si podobni sestry a bratři, ženy, muži i starci, neboť rod pokračuje v jedné podobě s otce na dceru a s matky na syna.

Co jest doba deseti, dvaceti, padesáti a sta let? Matce, pozorující své novorozeně, zdá se zbytečně dlouhou budoucností a člověku, mluvícímu o období, v němž nežil, zbytečně dlouhou minulostí; v čase bez konce je však ta doba kratičká.

Muž, který viděl, jak Stařenu pohltilo tajemství, muž, který na sebe strhl vedení kmene, muž zapřažený do těžkých saní, muž, jemuž se zařezávaly do těla popruhy a divoká radost, ten ještě žije. Žije ve své dceři, ve svém vnuku a v jejich dětech. Jsou mu podobni. Přecházejí z krajiny do krajiny, kříží často vlastní stopy, odchylují se od nich a zase se vracejí. Stařec pak, který vede kmen, připomíná

doposud rybáře a právě jako on má silnou, nepřilíš vysokou postavu a vlasy nikoliv temné a nikoliv světlé.

Zatím dub maličko zestárl. Nese v sobě spočtena všechna minulé jara. Jeho čas plyne zvolna a od věků v něm sídlí dech života. Žije, ale nerozeznává, že pod ním stanul jiný muž než před sto lety. Muži pak, ačkoliv sem dorazil po prvé, se zdá, že toto místo a ten strom již jednou viděl. Je si tím jist, neboť vědomí cest a krajin přechází s člověka na člověka. Jak jinak by poznal mohutný dub, s nímž rozmlouvá bouře?

V hloubkách cizí paměti se uchovalo, že strom chráněný medvědicí stával tu odedávna. Medvědice vybírala z dutiny jeho kmene včelí med a nikdo se neodvážil bránit jí, když pojídala plástve. Nikdo nepřišel v blízkost té medvědice samotářky, která nevodila již ani mláďata. Nikdo nesměl zkřížiti jí cestu, ale Stařena, jejíž lůno nerodilo, měla s ní spolek a rozmlouvala s ní.

V dobách, kdy dobytek a lidé padali hladu, vzešel pak úradek mezi zvířetem a ženou. Tu skrze ten úradek, skrze Stařeninu smrt a skrze muže, který znal věci ukryté, našel kmen zelená pastvíska. I vypravuje se, že medvědice nebyla medvědicí, ale že to byl medvědí pes. A dále se vypravuje o medvědímu býku a o medvědímu muži, který dal počátek nové cestě a ukázal lidem nový kraj.

Tak se rozchází vypravování o medvědicí a medvědu. Tak se řeč shoduje. A to místo, kde se udály věci neobvyklé, a ten zvláštní strom je uchováván v lidské paměti.

Uplynulo deset, dvacet, padesát, sto, dvě stě let a koruna dubu byla spálena blesky. V té koruně se zelená jen jediná větev a všechny ostatní jsou suché dříví. Dub je již stár. Je mrtev. Z rozsochy jeho větví z dělal kterýsi příliš odvážný muž radlici a oral jí zem. Potom rozšířilo se to umění a vůkol starého stromu, na pahorcích, kde není lesní stín a odkud stéká voda, vlní se již čtverce malých žitnišť.

Uplynulo deset, dvacet a padesát let. Strom je lysý a jenom jedna jedínka jeho haluz se zazelenala. U paty mu leží orvané větve, avšak nikdo z mužů či žen nezdělá z nich hranici. Nikdo se nedotkne posvátného stromu, všichni porážejí kmeny na vzdálených místech

a po dlouhé cestě vlekou polena až k úbočí pahorku, až tam, kde stanul kdysi rybář.

V těch zvláštních končinách, v těch místech, po nichž přechází vrcholek stínu, který vrhá posvátný dub, má být upálen mrtvý stařec. Míza jeho krve a moudrosti se zastavila, když došel vysokého věku. Byl bojovníkem. Za letní pohody dobře unikal před nepřítelem a v zimě, když udeřil třesutý mráz, dobře se vrhal na jeho tábor. Vodíval kmen po známém kraji od místa k místu, aby se v odpočaté zemi lépe urodilo obilí. Dobře předvídal vedra i déšť a byl moudrý. Když zemřel, zanesli mužové jeho tělo v posvátné místo a postavili je na hranici, jež byla vyšší než hranice ostatních starců. Vykonavše to pili zkvašený nápoj. I leskly se oči mužů, i leskla se pleť dívek, i poskakovali všichni v bujném veselí, ale jedna z žen se opožďovala. Ustupovala v stín a třásla se, neboť na ni patřil posel smrti. Jímal ji děs, neboť měla být obětována.

Nechť provázejí mrtvého starce všechny radosti života!

Mužové jsou opojeni nápoji a ženami. Ženy jsou opojeny nápoji a muži, ale jedna z nich se již blíží k hranici. Jednu z nich uchvátila již stařena, které bylo dáno jméno: posel smrti. Podkuřuje ji omamnými bylinami, nalévá jí omamné nápoje, a dříve než vloží prsty na její chřtán, aby ji zardousila, odevzdá ji všem mužským příbuzným.

Nechť radosti života provázejí mrtvého starce!

Když byl čas, vzchopili se bojovníci a křičeli a mávali zbraněmi. Děs a radost kypěly v jediném opojení. Křik se setkával s křikem, oštěp s oštěpem, štít se štítem, ruka s rukou, noha s nohou.

Takové byly bitvy, do nichž je mrtvý vodil, tak vypadaly půtky, do nichž se vrhal, vztyčuje se v křoví jako medvěd a dává tak znamení k útoku. Ať ho doprovází do hrobu křik, jímž řičelo jeho hrdlo, ať ho doprovází na místa, odkud nedoléhá zpět! A nechť si celý kmen připomene, jak ten, který je opustil, mával oštěpem! Nechť si připomene sílu jeho paží i obratnost v zacházení se štítem! Nechť mrtvého provází svist zbraní, které leží klidně vedle něho a jimiž jeho paže už nepohne!

Štíty se srazily, těžce dýchají mužská prsa a zvuk praská ve štítech i v mužských prsou.

Hle, to je rána kůlu, který kdysi nalehl na hrud' mrtvého.

Hle, tak nosil mrtvý před sebou štít. Hle, tak vyletotovala za štítem jeho ruka a oštěp!

Nechť se stařec rozloučí! Nechť slyší křik, který již nevyráží z jeho hrdla! Nechť se rozloučí s oštěpem, s nímž si nehraje již jeho paže! A nechť kmen nezapomíná na starcovu sílu! Svist oštěpů, praskání štítů, dusot nohou, říčení a chropot jej oslavuje!

Deset, dvacet, padesát, sto, šest set a tisíc roků bylo zaznamenáno v letech dubového kmene, když odumřela celá jeho koruna.

Sekyry lidu, putujícího v krajinách, jichž byl středem, osekaly jeho rozsochy: i vztyčen jest kmen, aby stál. Lid učinil to z úcty. Učinil to, aby vztyčený kmen připomínal medvěda a prvou radlici, jež rozrývala lůno země.

Potom kupci skupující kožišiny a sušené ryby vrátivše se domů vypravovali o kmeni Medvědivců, kteří odvozují svůj původ od medvěda. Řečený medvěd žil prý v posvátném stromě, v němž je podnes zaražen šíp, kterým byl zabit.

Jiní kupci, nakupující med, vosk a obilí, vypravovali však o tom kmeni slovanském, že se nazývá podle náradí, vyrobeného z rozsochy bleskem sežehnutého stromu. – Tak vznikaly pověsti, tak se šířila rozličná dovednost i povědomí o neznámých světech.

A když se naplnil čas, stalo se, že závora oddělující kraje známé od krajů neznámých se zvolna pozvedala.

V tom dlouhém období vál východní vítr. Oblaka táhla na západ a tím směrem přebíhal srneček i los i jeho stádo. Tehdy nalehly na zemi jakési síly a temná stěna zastřela končinu, kde vychází slunce. Bouřný západ tichl. Otvíral se a bylo slyšeti mlčení jeho samot. Bylo slyšeti vábný hlas jeho luhů a hájů, bylo slyšeti táhlé volání, jež se nepodobá šumotu doubravy, ani hlasu vycházejícímu z úst, ale jež zní v lidských prsou.

V ten čas přicházeli opět do staré vlasti slovanské kupci a mluvili o neznámých kmenech, stěhujících se v množství tak nesmírném, že

prales a pahorky ustupují před jejich krokem. I vypravovalo se o tom poselství a šla řeč, že kusy země se dávají na pochod a s nimi řeky, kopce, mýtiny i strom.

Když jedna z žen slyšela tu řeč, jala se plakati a naříkala: „Ti cizí kmenové vyženou nás z lučin, vyženou nás z úrodné mýtiny, žel, vyženou nás z lesa!“ Ještě se neozývalo dupání dobytka, ještě země neduněla pochodem, ale ženy ostatní připojily svůj křik ke křiku lkající ženy. Drásajíce si tvář kvílely s ní a bédováním hleděly odvrátit zlé mocnosti.

Zatím mužové v samotách i v shromážděních se ptali, jaký je výklad různých znamení, která se ukázala. Mluvili o cizinci, jenž požíval jejich pohostinství a který spěchaje odešel dále po řece. Mluvili o jeho posudcích, mluvili o jeho zprávách a tázali se věštby o radu.

Les, země, louky, povětří a voda odpovídaly jim zlým znamením. I ptali se stromu. Ptali se dubového kmene, který od nepaměti stál na místě bezpečí, dobrého lovu a včel.

Šťastný je rod, který jedl medové plástve z dutiny toho stromu!

Šťastný je rod, jemuž posvátný strom daroval bleskem otesaný nástroj, aby jím obdělával zemi!

Šťastný byl úradek, který vzešel z toho darování!

Požehnaná je práce radlicí!

Šťastná je i věštba, kterou jim strom sděluje kýváním svých větví! Což neodumřel poslední zbytek jeho koruny? Což nepraví: změňte svá sídla a odejděte do neznámých krajů, neboť půda, která neživí mne, nebude ani vás živiti?

Již po mnoho let odmítal posvátný strom přijímati vláhu této země. Již před mnoha lety proměnil se v lidskou postavu.

Člověk ořezávaje kdysi jeho odumřelé větve uviděl, že šíp vrostlý do kůry drží ruka. Přihlédnuv blíže zřel ruku druhou, pas, suknici a lebku. I odhalil tu zřejmou podobu sekerou.

Odtud má strom lidské údy, odtud se chystá opustiti staré místo.

Stál na pahorku bezpečí. Živil lid medem. Odhodil rozsochy, aby naučil muže orati radlicí, a když se vposled oděl lidskými údy, kyne

k odchodu a praví: „Uložte na saních domácí i polní nářadí! Uložte na nich i sochu mého kmene, neboť ani vy ani já nebudeme již bráti výživu z této prsti!“

A ta řeč se šíří. To proroctví vnuká neklid a nebývalé chtění dáti se směrem, kterým přebíhá smeček, los i jejich stáda.

Tu chystají mužové smyky a saně. Tu ženy shánějí brav, a člověk, který dobře vládne sekerou, přitesává věštící sochu. Způsobí, aby její pěst zřetelněji držela šíp vrostlý do kmene, způsobí, aby byla připravena na cestu, a do ruky, která je obrácena k straně západní, vetkne jí roh.

Když se pak poznovu naplní časy, je slyšeti skřípání košů a saní. Je slyšet dupání stád a dupání lidských nohou a křik a pobekávání beránků. Kmen se hýbe. Kmeny kráčejí. Kolik jich postupuje z východu na západ?

Posvátná socha jde v jejich čele. Stromy jí ustupují s cesty, vývraty se jí vyhýbají. Potkává jezera, lučiny, pahorky a úžlabiny, opuštěná ohniště i dávné žďáry.

Došli až k řece, k široké řece, před níž se doposud vždy obraceli zpátky do krajin posvátného stromu. Ale ten strom lidské podoby a tváře jde s nimi, vztahuje ruku nad druhý břeh a kráčí v proud.

V širokých brodech se ozývá křik a vystřikuje voda. Dobytek frká, beránek pobekává, kozlík pak níže hlavu nechce smočit svá něžná kopýtká. Jímá ho bázeň, neboť řeka burácí. Proudý hučí po skaliskách, vlna za vlnou se valí, mělčinou, krajem, v šír a šír oblohy, kde ostříž rozepjal svá křídla, v šír a šír země, kde za třemi proudy leží nová vlast, v šír a šír času, v němž duní války, i pád, i slavná vzkříšení.

ŘÍŠE SAMOVA

Když ustával nesmírný pohyb kmenů slovanských a když se skončila doba stěhování, byl širý kraj od moře Baltického až k Dunaji a od Alp až po roviny ruské osídlen jediným národem skládajícím se z celků menších. Všichni členové tohoto národa mluvili jazyky příbuznými, ale povědomí věcí bratrských sotva mezi nimi doutnalo.

Ten čas byl časem příprav. Byla to doba růstu a kmenové slovanští pronikali ze svých sídel dál a hlouběji. Potom oddělovala je horstva či řeky a žili v osamocení. Žili v prostotě, ale jejich síla se vzrůstala a přibližovala je k moci.

Ve století šestém zapomenuta již byla cesta společná. Upadla v nepamět a zapomnění, ale odvěký nepokoj a touha bez přestání směřovaly tím řečištěm kročejů.

Podle Dunaje, údolími, kde se čeril uzounký proud, a dále rovinami, kde se rozléval v nesčetná ramena a kde postávaly jeho vody, soutěskami, po úbočích strání a vposled měkkou a bořící se zemí nížiny, od nepaměti chodili lidé k východu. Řeka je vedla z kraje do kraje. Řeka je vedla z končiny horské až k moři. I kráčeli směrem, kterým voda padá, i směrem protivným, kráčeli z krajiny franské v oblast, kde vládl byzantský mrav, a z velkých nížin kráčeli k Alpám.

Příčina pak, která je poháněla, aby konali podobné cesty, byla nejrůznější. Byl to hlad, byla to touha po kořisti, byly to výpravy válečné a vposled příčina nikoliv nejmenší, to jest ta, která káže lidem, aby získávali zboží cizí za zboží své a opatrovali si tak plodiny, které jim neskýtá jejich země, a dále předměty a všechno, co je vzácné, a co přináší užitek, a co slouží k obohacení. I vyměňovali jedni obilí za kov, kůže nebo jantar a druhí v oplátku za zbraně dávali stáda či stříž.

Tak prací těch, kdo bažili po věcech nebývalých, vyhledán byl každý příhodný brod přes horské přítoky. Tak prací těch lidí vrhány byly kmeny tam, kde se střelo bahnisko. Tak učiněn byl průchod houštinami. Tak vznikla stezka vedoucí ze země franské do krajů východních a druhá, která křížovala směr prvý a vedla z nížiny

pádké na sever k řece Moravě a podle ní branou téhož jména vzhůru až k Baltu. Nazývala se pak ta stezka Stezkou jantarovou, neboť sloužila především lidem, kteří nosili drahocenné pěny mořské od břehu baltického do města Říma. Když jantar byl již méně vzácný, a když jeho cena poklesla, změnil se význam cesty severní. Ale i potom chodilo po ní dosti kupců a přemnozí nosičové a přemnozí honci stád jí užívali.

V místě, kde Stezka jantarová protínala Stezku východní, leží pak rovina dlouhá dva dny cesty a široká, co by člověk ušel od rána do večera. Ta rovina sluje Moravské pole. Na severu a na západě uzavírá ji pahorkatina a vidlice řek ji dělí od roviny východní a od roviny jižní. Je úrodná, je žírná. Křižující se cesty skýtaly jí nadto přemnohou výhodu a učinily ji místem bohatství a moci.

Slované, kteří bydlili v končinách Moravského pole, byli ve století šestém pastevci a tu a tam i rolníky. I přiházelo se, že někteří z nich pasouce stáda anebo orajíce snad podle některé Stezky zahlédli přicházející kupce. I běželi k nim a podívovali se nákladu kupeckému a chválili užitečné kusy zboží a s pohrdáním patřili na kusy jiné. Tak seznamovali se s kupci a dávali jim svou zásobu, aby získali kovové hroty k šípům a mohli z jejich měchů pít víno.

Ten vlídný mrav neplatil však mezi Slovary bez výhrady a vždy bylo dosti těch, kdo se vrhali na cizí hloučky, aby je pobili. Užívání meče bylo pak častější a častější, neboť ke končině slovanské se přibližovala válka. Kráčela z východu, šla s kmeny turkotatarskými a Dunaj značil jí cestu.

V první polovině století šestého vytrhli ze svých asijských vlastí Avari a dali se na pochod v kraje slovanské. Táhlí v houfcích, táhlí rozptýleni, aby žádná kořist jim neunikla, ale v místech, kde sídliště byla četnější a kde lid vstával k odporu, sráželi se ti jezdcové avarští ve veliký zástup a vítězili i množstvím i divokostí. Byli pak Avari postavy veliké, vynikali silou a pokud jde o rychlost, nikdo se jim nevyrovnal. Hnali se na koních s tváří schýlenou ke krkům svých zvířat, hnali se podobni mračnu a kožišiny vlály s jejich ramen a oštěp ležel v jejich rukou a křivá šavle i sekera. Když pak nalehli na

sídlíště slovanská, rozvalili je a zakládající oheň pálili všechno, co hoří: chýše, úrodu i les.

A jako byl strašný pochod Avarů, tak bylo strašné i jejich táboření. Sotva udeřil mráz, zastavovala se jízda avarská a na příhodném místě rozbila stany. Potom mužové, ženy i dívky, kterých se Avari zmocnili, v bídě největší a v otročení musili jim sloužit a býti jim po vůli. Jedni vršili podle tábora val, druzí hrabali pod sněhem píci a hlad a běda a rány byly jim odplatou. Tehdy stékala krev po stehnech žen. Strašná objetí je zraňovala a zuby avarské zůstavovaly stopy na jejich tvářích. I šířil se mezi lidem děs. I povstávali někteří kmenové slovanští a hledající smrt bez naděje na vítězství se bouřili.

Tak poroba a strážení učila muže toužení po životě volném a dále učila je nenávisti. Tak vposled všichni planuli záštími proti Avarům: i ti, kteří byli poraženi, i ti, kdo bez bitev vcházeli v poddanství a o své vůli přijímali jho.

Když se dovršovala míra trápení, žil v Dakii, to jest v zemi, která ležela tam, kde jest dnešní država rumunská, panovník jménem Dobrenta. Ten řečený Dobrenta odepřel platiti desátky ze stád a zvedl proti Avarům válku. I vytáhl chakan avarský, aby poplenil Dakii a zabil Dobrentu. Šel s velikým vojskem, šel z krajiny lysé do krajiny lesnaté, a když vkročil v houštinu, bylo jeho jezdcům bráti se vpřed tak, aby kůň sledoval koně. Tehdy, když stísněna byla jízda avarská a když se nikterak nemohla rozvinout k útoku, vrhl se Dobrentův lid na Avary a strhával je s koní a zabíjel je.

Tak skončila výprava nezdarem a chakan avarský, který se nazýval Bajan, byl přinucen k ústupu. I vrátili se Avari do opevněného tábora a Bajan vypravil k Dobrentovi posly. Poslové byli pak dva, ale šlo s nimi několik mužů méně výborných a méně zběhlých v umění řeči.

Když stanulo poselstvo avarské před Dobrentou, nesedlo s koní a nepřijalo pohostinství, které kázal obyčej mezi těmi, kdo rozmlouvali za svůj kmen se staršími kmene druhého. Avari nesedli tedy s koní, ale setrvali v sedle a s výše hřebců

rozmlouvali s Dobrentou. A bylo v té jejich řeči vybídnutí, aby Dobrenta vydal zadržené stáda a poslal do otroctví tolik mužů slovanských, kolik má stádo kopýtek.

Když poslové domluvili, rozlehl se před chýší Dobrentovou nářek, mužové žehrali na chakanovu zpupnost, a hlas toho žehrání i nářku byl tak mohutný a tak pronikavý, že hřebci avarští se postrašili a jali se pobíhati. Jezdcové nemohli pak zadržeti ani jejich skoků ani jejich vzpínání. I chřestily přezky na postrojích koní a zvonily volné puklice, na nichž zobrazen je úponek, či tvář s rozpjatými křídly, či jelen, který prchá, či pták, jemuž je jméno Noh. I chřestily ozdoby a křivá šavle zvonila o sekeru za těch poskoků.

Tu se přihodilo, že jeden z hřebců zasáhl kopytem člověka Dobrentova a že jej zabil. Potom Dobrenta kázal uchopiti koně za uzdy a přiskočiv, sám vykonal, co řekl: škubal udidlem a způsobil, že z huby hřebcovy stékala krev. Tehdy padl kuň Avarův na bok a posel stěží se vyprostiv jal se u velikém hněvu křičeti a pravil:

„Všechna země je stan chakanův. Všichni jsme jeho otroky, ale ty se staneš otrokem mého otroka posledního, který nemá ani zubů, ani pohlaví.“

Řka to mluvil ještě zpupněji. Dobrenta zasadil mu tedy ránu a strhnuv jej znovu se sedla utratil ho. Dále rozkázal Dobrenta zahubiti i druhého posla i všecken jejich průvod.

Když se věc donesla Bajanovi, když vládce avarský vyslechl zprávu o smrti dvou bojovníků z nejpřednějších, poručil chystati novou výpravu proti Slovanům dáckým. I napásli jezdcové své hřebce a klisničky, i přibroušeny byly hroty oštěpů a ostří seker. I zvedl se chakan s lože vystlaného vzácnými kožišinami a vyšel ze stanu, který byl uprostřed tábora.

Dvakrát se srazilo jeho vojsko s lidem Dobrentovým, dvakrát bylo chakanovi konati dalekou výpravu, ale Slované dácké nepokořil.

Záhy po nezdařené výpravě stalo se, že i západní kmenové slovanští povstali proti Avarům. Přepadali je, bíli oddíly menší i

veliké a moc chakanova ustupovala. Tu bylo zříti, že ta moc i vláda jeho nikdy se nestala vládou pravou a že neproměnila ani zvyk ani mrav ani obyčej slovanský, ani rod.

Chakan a jeho divocí jezdci, loupíce a stínající, šli z kraje do kraje, ale ti, kdo v lesích našli svou spásu, a ti, kdo prchli z otroctví, a ti, kdo po kratičké porobě zůstaveni byli na starých místech, ti všichni budovali poznovu svá sídliště a dále živi byli. Tak vedle bědných otroků zůstali kmenové, jejichž svoboda byla porušována jen čas od času, a dále opět jiní, jejichž zem byla jen jedenkrát zloupena, a vposled ti, kdo dobře vyvázli a sotva mohli zahlédnouti hřívu avarského hřebce. Tak tomu snad bylo na horní Moravě a v Čechách, kde les a horstvo bránilo Avarům vniknouti do země.

Když vstával duch odboje, plynula snad padesátá léta od času prvých nájezdů, a jako tomu bylo za vpádu hunského v zemi franské, tak i v zemích slovanských mísila se krev uchvatitelů s krví porobených a žila v pokolení, jež se bouřilo. Tehdy, roku 603, zemřel chakan Bajan. Tou smrtí otřásla se moc avarská až po svůj základ. Odtud ještě rychleji odvíjela se nit s vřetenka sudby a roku 620 všechny země, jež moc avarská třebas jen podle jména držela, vstaly proti utiskovatelům. Potom ustupovali Avari ze všech koutů země a lid slovanský číhal v zálohách, aby zjímal jejich hloučky a mohl je prodati do otroctví.

I stalo se, že v tu dobu žil v zemi franské kupec jménem Samo. Byl to muž jasného rozumu a povahy jaré a zářící. Jeho smích vzbuzoval radost, jeho řeč souhlas a skutky víru, že věci, kterých se dotýká, a jimž vtiskuje svůj pořádek, dobře řízeny jsou.

Ten muž byl tedy kupcem a jako chodívají kupci, bral se i on z kraje do kraje a vozil zboží z končiny jedné v končinu druhou. Měl pak ve svých vacích a pod kříži provazů věci nadmíru vzácné. Aby je dobře střehl, provázeli ho zbrojenci a houfy otroků.

Jednou šel Samo po Stezce východní, která vedla z Austrasie, a doraziv na křižovatku, to jest v místa, kde Stezka jantarová prvou stezku protíná, chtěl se dáti nikoliv již na východ, ale k jihu. Kráčel do Itálie a chtěl rozmnožit svůj průvod o nové otroky. I zastavil se

na vyznačeném místě a čekal, až jiní kupci se shromáždí a až se k nim připojí někdo z bojovníků, komu se lstí nebo bojem podařilo jmouti jezdce avarské. Avaři byli totiž velmi vyhledávanými otroky. Slynní silou a v městech lombardských byla jim z té příčiny přiznána vyšší cena než slabému lidu africkému nebo Syřanům.

Tak tedy Samo čekal. U veselých kratochvílí trávil čas ve stanech se svým služebnictvem a zatím přicházeli kupci méně vznešení. Rozbili stany opodál kupce franského a šli se mu poklonit. I byl tábor uspořádán tak, aby Samo ležel za hromadou svého zboží a před ní aby ležely stráže a před nimi opět otroci. Podobný pořádek byl zachováván i v bocích i v týle. Dále od tábora Samova, ale v témž sledu, rozložili se kupci menší.

Když uplynul čas čekání, a když se sešel hojný počet kupců i těch, kdo přiváděli jaté Avary, chodili kupci mimo zajatce a oceňovali jejich postavy a pevnou stavbu kostí. Tu bylo zřítí (když některý kupec ukázal na jejich hrud', či když je udeřil po rameni), jak Avaři neochotně vystupují z hloučku. Strach vraštil jejich čelo, nenávist svírala jejich čelisti a konopný provaz spojující kotníky jejich nohou se napínal jejich zlostným krokem a opět se vlnil jako had.

V té směsici lidí, oděných i nahých, blýskala se pak kopí zbrojné družiny a Samův pobitý opasek. Kupec přecházel sem a tam, ale nebylo slyšet co mluví, neboť ze shromaždiště vzbíhal hluk. Dobytek pořvával, cinkaly uzdy avarské, cinkala udidla a šavle jednobřitké, jež byly uvázány na straně sedel. Jedni přenášeli ta sedla a vrhali je k zboží otrockému a druhí napínali kůže a opět třetí křičíce odměřovali sůl a dobré řetízky a látky.

Tou vřavou chodil tedy s místa na místo Samo. Prsty pravice probíral se ve vousaté bradě a ruku druhou měl zasunutou za opasek. Tak chodil, tak přecházel a udílel rozkazy sluhům a rozmlouval s muži slovanskými, neboť jejich řeč nebyla mu zcela neznáma. Když se pak Samo smál, otroci a lidé z průvodu zbrojného i lidé slovanští ohlíželi se za ním a podívovali se, jak zvolna kráčí a jak se pochechtává.

Zatím z končiny dolních rovin blížili se k táboru kupeckému avarští jezdci. Bylo jim poznovu dopřáno vítězství v jakési bitvě při ústí řeky Váhu a hnali se za novou kořistí. Hnali se podle řeky, táhli úžinou, kterou svírá skála s proudem a znenadání vpadli k soutoku Moravy a Dunaje.

Když tam dorazili, nastával soumrak a schylovalo se k dešti. Mračno viselo nad plochou krajinou a povětrí bylo dusné, neboť po řadu dní pražilo slunce. A jako se stává v podobný čas navečerní, že s hebounkým větříkem přicházejí daleké zvuky, a jako se stává, že před bouřkou bývají poslechy slyšitelné na velikou vzdálenost, přihodilo se, že i v ten den nájezdu houkání avarské neslo se před jezdci a padlo do tábora kupeckého. I slyšeli je Slované, i zbrojný průvod, i Samo.

Chtějící udeřit na Moravské pole musili Avari překročit řeku. Bylo jim tedy hledati brod ležící vysoko proti proudu a ztráceli čas.

Zatím Samo mluvil k zbrojné družině a řekl k Slovanům:

„Snadninko se ubráním a vítězství a veliká kořist bude dána i vám, když setrváte. Dojdete pomsty, když se mnou zvednete zbraň. Dojdete pomsty a vaše kořist bude těžší než košíky, které přenášejí otroci.“

Slované odpověděli, že učiní podle jeho vůle. Samo zavedl je tedy v mlázi, které rostlo na pokraji místa prázdného, a rozkázal, aby se tam ukryli. Dále pak rozkázal, aby každý vyňal šípky a stíhal jimi jezdce avarské, až budou páditi tou prázdnou uličkou. Vposled řekl Samo, kdy mají Slované vystoupiti ze zálohy. Bylo stanoveno, aby udeřili v tyl nepřátel ve chvíli, kdy se Avari střetnou s řadou zbrojenců.

Řka to rozkázal Samo dáti Slovanům meče dobře ukuté. Potom se obrátil k družině a určil jí pořádek vojenský a vrhl otroky před tu družinu. Když bylo všechno vykonáno, položil Samo ucho k zemi a naslouchal dunění kopyt. I podobalo se, že Avari přicházejíce od horního brodu, nemohou se nikterak přiblížiti k táboru než právě prostranstvím, po jehož stranách rostlo vrbové proutí a v němž leželi Slované. Ta dobře uvážená věc se potom stala.

I vpadli Avari do uličky a přemnoho šípů uvízlo v jejich krcích. I vpadli na hromady otroků, vpadli na hradby těl a otroci ve strachu o svůj život se chápali udidel a zadrželi jejich koně. Tak zlomena byla prudkost útoku. Potom zasáhla řada zbrojná a Avari byli pobíjeni. Byli vraždění se strany prsou i týlu. Byli poraženi.

Po vítězství rozdělil Samo velikou kořist mezi bojovníky slovanské a podržel je v táboře. Tehdy přicházeli k němu noví a noví mužové a počet jejich stále vzrůstal. Spěchali sem ti, kdo hledali záchytku, a dále ti, kdo měli příliš nějakého zboží a chtěli je směnit za zboží jiné, a za těmi se opět táhli cizí kupci. Protože pak Samo držel přechody a bděl, aby cesta byla bezpečná, platili mu ti kupci desátek. I měl Samo prospěch ze Stezky jantarové i ze Stezky východní a nespěchal s odchodem a setrval v kraji, v němž se mu líbilo. Setrval měsíc, setrval rok a zatím popřáno mu bylo nového vítězství nad Avary. Potom zřídil vojsko a učiněn byl knížetem slovanským. I napadal sám Avary a štěstí válečné jej neopouštělo. Tak zkvétala slovanská země. Tak plynulo bohatství v tu zemi a tak se stala mocnou.

V té době poraženi byli Avari císařem byzantským. Vojsko křesťanské střetlo se s divokými jezdci před branami cařihradskými a zastavilo útok a rozptýlilo Avary a způsobilo jim porážku tak nesmírnou, že ani lidé nejstarší nemohli ji k ničemu připodobnit. I vznikly písně o stkvoucím vojsku a chválen byl císař, s nímž jde úleva a pomoc. Ty písně a ta pověst rozšířily se pak po zemích slovanských. Byl to zpěv o caru východním. Byly to pověsti oslavující město přispění: jeho hradby, jeho sílu i zvláštní dovednost, kterou lze získati buď dlouhou prací anebo darem.

A vypravovalo se, že komu bude poskytnut ten dar, stane se moudrým jako stařec a bude znáti věci skryté obratnost, které je potřebí, aby muž dobře vytepával ozdoby a žena dobře tkala. Dále se vypravovalo, že podobná moudrost a podobné dovednosti uloženy jsou v znacích a písmenkách, jež znějí jako hlas. Tak v mysl kmenů slovanských vnikalo vědomí o moudrosti a slávě Byzance. Protože byl pak Samo cizinec a protože byl moudrý a protože jej

provázela sláva, a protože je snadničké spojovati věc jednu s věcí druhou, věřili přemnozí lidé, že kníže přišel z města Cařihradu.

Ale zvěst tak málo jistá křížila se s vypravováním jiným, neboť dosti bylo těch, kdo znali směr Samovy pouti. Ti pak se přeli pravice:

„Samo je vznešený muž z franské země. Býval kupcem, chodil po všech cestách, ale pravá jeho cesta je cesta západní.“

I odporovala si vypravování a současně se skládala postihující počátek i konec stezky, která jde podle Dunaje. Podobná řeč splétala pravdu s nepravdou a přece skrze tento zmatek vešly ve známost dálky byzantské i západ. Zdálo se, že se přiblížily a že se setkávají ve středu země Samovy.

Když tedy v bitvě u Cařihradu byli Avaři oslabeni a když novými vítězstvími a pořádkem zmohutněla říše Samova, osvobodili se ze jha avarského i Slované chorvatští a alpské. V Dakii učinil konec panství chakanovu Kuvrat a tak všechny země slovanské byly prosty nepřátel.

Ale na západě, v říši, která se zvala Austrasie, panoval král jménem Dagobert a ten věřil, že země, kterými dlouho přecházela válka, budou zesláblé, a že se jich lehounce zmocní, Zchystal tedy vojsko a hotovil se vpadnouti na území Samovo.

Dagobert skončil přípravy k válce na jaře. Tehdy brala se právě jakási kupecká družina z Frank k Moravskému poli. Šla cestou bezpečnou, nedbala pranic opatrnosti a zamířila hlouběji do země k sídlištím slovanským. I dal kupec složití břemena se soumarských hřbetů a poručil chřestiti kusy, které byly z kovu, a roztřásti ty, které byly utkány. Činil to před slovanskými muži, ale ti mužové byli bojovníci a vrhli se na kupce a zabili jeho družinu. Potom pobrali zboží. Kupec vyvázl jen zázrakem. I šel ke králi Dagobertovi a plakal před ním a v pláči jej prosil, aby mu získal právo. Král slíbil, že tak učiní, a poslal posla Sicharia ke knížeti Samovi.

Sicharius byl pak člověk znalý jazyka slovanského a vynikal obratností. Jedna ctnost byla mu však zcela odepřena a ta ctnost se nazývá zdrženlivostí.

Přišel do hradiště Samova, jal se Sicharius mluvit povýšeně a v tu chvíli chtěl jednati s knížetem. Ale Samo prostřednictvím svých sluhů se otázel, odkud Sicharius jde, proč přichází, a jak je oděn.

Tu sluhové odpověděli:

„Přichází od Dagoberta, žádá náhradu za loupež a je oděn jako Frank a mluví jako Frank.“

Tehdy řekl Samo:

„Nechť mluví s Franky Frankové.“

Řka to opíral si bradu o dlaň a smál se zíraje, jak sluhové odhánějí posla a jak mu ukazují cestu.

Sicharius nebyl však obratný nadarmo. Odešel jen, aby si opatřil slovanský oděv. Získal to, čeho si přál, lstí a jinou lstí se mu podařilo stanouti vposled před knížetem. Tu jal se mluvit a osloviv nedbale Sama, řekl:

„Král a pán Dagobert si žádá, abys nahradil škodu, která se stala kupci!“

Samo poslouchal a nořil prsty do své brady. Zdálo se, že je rozveselen.

„Sicharie,“ řekl, když posel umlkl. „Nahradím kupci zboží i rány a nadto mu dám meč zlacený v ohni, ale Dagobert učiní, jako činím já, a nahradí mým kupcům všechno, co jim bylo uloupeno na území íránském.“ Sicharius dal prý na to přímé vybídnutí potměšilou odpověď, a když se mu Samo vysmíval, upadl do hněvu a lál a hrozil a byl tak zpupný, že se dopustil urážek.

Tu Samo pokynul sluhům, a když předstoupili, řekl: „Vezměte posla a zanešte jej až k valu a tam jej pohod'te do trávy!“

Sluhové učinili to s radostí.

Když Dagobert zvěděl, že vyjednáváním pranic nezmůže, vytrhl proti Samovi vojensky. Bral se třemi proudy. Alamani, které vedl vévoda Chrodobert, tvořili proud první. Ve vojsku druhém byli Bavoři. Ve třetím stál Dagobert a s ním stálo přemnoho lidu franského i mnoho žoldnéřů langobardských, které král najal v Itálii.

Na počátku podařilo se žoldnéřům langobardským a Alamanům zvítězit v menších potyčkách, ale hlavní voj králův narazil již blízko

pomezí Samovy říše na tvrdé hradisko, jemuž bylo jméno Vogastisburk. To hradisko Dagobert oblehl, ale kníže vyšel s vojskem před valy a svedl bitvu, která trvala tři dny. Tehdy byl král poražen. Utrpěl přetěžké ztráty a zanechav Slovanům celý tábor se stany i s hojnými zásobami spasil se útekem.

Zvítěziv tak rozhodně neoddal se Samo nečinnosti, ale najížděl až do Durynska. Jeho síla vzrůstala a vliv králův byl menší a menší. I vytrhl se srbský kníže Drevan z poddanosti íránské a podrobil se moci Samově. Potom sahala říše Samova daleko za hranice Čech.

Zatím pomýšlel Dagobert na odvetu. Sbíral vojsko, chystal se k výpravě, ale ustavičné vpády slovanské bránily mu v soustředování sil a nutily jej k potyčkám a připravovaly mu řadu drobných porážek. V té tísní nabídli se králi Sasové: slibovali mu, že za slevení platů budou státi proti nájezdům na říšské hranici. Král to nabídnutí přijal a Sasové uvázali se v službu. Jejich místo bylo v horách na českém pomezí. Zřídili tam záseky a stráže, ale vojsko Samovo nadále procházelo těmi strážemi. Když se pak tíseň ještě zvětšila, zřekl se Dagobert části království. Postoupil ji Sigibertovi v dobré víře, že se mu podaří to, co se nepodařilo Sasům. Ale ani Sigibert neměl proti vojům Samovým úspěchu a nedovedl zastavit jejich krok.

Když bylo s Franky nejhůře, vyvstal proti Samovi Radulf, vévoda durynský, a tomu vévodovi propůjčeno bylo štěstí válečné. Dobył jakéhosi vítězství a vypudil Slovaný z íránské země. Dříve však než ze skutku mohl vzejít větší prospěch, znesvářil se Radulf s rádci Sigibertovými a prohlásiv se ve svém vévodství svrchovaným pánem, hledal Samovu přízeň. Tak se kníže slovanský stal oporou vévody durynského.

Odtud říše Samova trvala bez válek až po samu smrt knížete. Když se naplnil třicátý pátý rok jeho vlády, bylo mu zemřítí. Skonal na vrcholku štěstí a lid jej oplakával. Lid jej náviděl, neboť Samo byl člověk milovný života a po všechen čas obracel svou hojnou moc jen ve světlou stránku.

Ke konci příběhu se připomíná a dobrými důvody dokládá, že tak jako byl Samo milován, tak lásku oplácel. Zalíbilo se mu žít s lidem slovanským. Stal se svým srdcem Slovanem a nová domovina byla mu nejdražší.

Když zemřel, bylo jeho dítek 37. Z toho počtu připadá 22 na syny a 15 na dcery. Všichni pak zplozeni jsou s dvanácti ženami.

ŘÍŠE VELKOMORAVSKÁ

Pribyna

Když panství avarské bylo zlomeno a když ten národ avarský po bitvách s vojskem franským byl zbit, osvobodili se i Slované, kteří žili ve velké nížině podle toku dunajského. V těch dobách byli Slované rozděleni v kmeny. Jejich síla zůstávala rozptýlená, nic je nepoutalo v svazky vzájemné a svoboda, která jim byla dána, záhy se proměnila v nesvobodu. Pak se stalo, že ti, jejichž domovem byla krajina mezi Dunajem a Tisou, přiklonili se k državě bulharské a kmenové slovanští, kteří bydlili na západě a v Panonii, byli přinuceni vésti si přátelsky k lidu íránskému a k jejich králi. Žili tedy v odvislosti a do jejich země přicházeli cizí mužové. Přicházeli tam kupci s nákladem soli na hřbetech soumarů: s nákladem koření, nástrojů a věcí nejpodivnějších. Přicházeli tam otrokáři a lidé nepodobní pastevcům, rolníkům a lovcům. Ty nevídané družiny kupecké braly se pak po stezkách, které vedou k Nitře. Tam byl střed krajiny. Tam v pevném hradisku sídlil kníže Pribyna, který si vedl k příchozím laskavě a byl jim do té míry milostiv, že postavil chrám, aby v něm mohli slaviti křesťanského Boha. Tak bylo srdce nitranského knížete otevřeno Frankům.

Ale při toku moravských řek seděli odedávna jiní kmenové slovanští a těch se sotva dotkla poroba avarská. V dobách Pribynových uvykli již volnosti. Nesloužili nikomu cizímu, poslouchali jen svá knížata, byli silní pokud běží o počet a jenom rozličné chtění jim bránilo, aby se semkli v nesmírnou moc. Žel, nebylo mezi nimi jednoty. Někteří se přidržovali starých mravů a jiní bažili po novotách, neboť i jejich zemí vedly obchodní cesty a podle těch cest se šířilo povědomí o nebývalých věcech. Někteří kupci vypravovali na svých zastávkách o Ježíši Kristu, který zemřel a živ jest. Někteří pak vypravovali o slávě říší, kde nejvyšší kníže rozkazuje nižším knížatům a vede je a v rovných řadách útočí proti nepříteli. Podobná řeč nesla se od úst k ústům a vzrůstala v shromážděních a v hromadách.